

MUZEUM STUTTHOF W SZTUTOWIE

Stutthof

ZESZYTY MUZEUM

4

WROCŁAW · WARSZAWA · KRAKÓW · GDAŃSK · ŁÓDŹ
ZAKŁAD NARODOWY IMIENIA OSSOLIŃSKICH
WYDAWNICTWO
1981

Andrzej Gąsiorowski

POMORZE GDAŃSKIE W LATACH
II WOJNY ŚWIATOWEJ
W ŚWIETLE KONSPIRACYJNEGO PERIODYKU
„ZIEMIE ZACHODNIE RZECZYPOSPOLITEJ”

Artykuł niniejszy stanowi próbę ukazania obrazu Pomorza Gdańskiego w latach 1939—1944 przekazanego na łamach periodyka „Ziemie Zachodnie Rzeczypospolitej”, nie rości sobie natomiast pretensji do wyczerpującej i wszechstronnej analizy zawartych w piśmie informacji. Pominięte zostały np. problemy związane z redakcją pisma, w artykule zawarto na ten temat jedynie podstawowe dane.

Wobec sporadycznych bezpośrednich kontaktów Polaków z Generalnego Gubernatorstwa z Pomorzem Gdańskim gazetki konspiracyjne spełniały niezwykle istotną rolę w kształtowaniu opinii o procesach i wydarzeniach mających miejsce na terenie utworzonej przez okupanta jednostki administracyjnej Reichsgau Danzig—Westpreussen. „Ziemie Zachodnie Rzeczypospolitej” spełniały w tym względzie szczególne zadanie, jako pismo w pełni poświęcone problematyce ziem inkorporowanych do Rzeszy.

W celu zapewnienia większej przejrzystości w artykule przyjęto układ problemowo-chronologiczny, wyodrębniając kilka najistotniejszych grup problemowych.

Periodyk konspiracyjny „Ziemie Zachodnie Rzeczypospolitej” wydawany był przez Departament Informacji Delegatury Rządu na Kraj, jako dodatek miesięczny do centralnego organu Delegatury Rządu, dwutygodnika „Rzeczpospolita Polska”¹.

Ukazywał się on drukiem w Warszawie od listopada 1942 r. do lipca 1944 r. Pismo w założeniu miało być miesięcznikiem, jednak regularnie wychodziło tylko w 1942 r. W następnych latach kolejne numery ukazywały się co dwa lub nawet trzy miesiące². Ogółem wydano trzynaście numerów; w 1942 — nr 1, 2; w 1943 — 1 (3) — 6 (8)³, a w 1944 — 1 (9) —

¹ Pełny tytuł pisma brzmiał: „Ziemie Zachodnie Rzeczypospolitej. Dodatek Miesięczny Rzeczypospolitej Polskiej”. Zob. L. Dobroszycki, *Centralny katalog polskiej prasy konspiracyjnej 1939—1945*, Warszawa 1962, s. 264.

² Np.: nr 1 — styczeń-luty 1943; nr 3 — maj-czerwiec 1943; nr 4 — lipiec-sierpień-wrzesień 1943; nr 6 — listopad-grudzień 1943.

³ W numerze 3(5) z maja—czerwca 1943 r., na stronie tytułowej podano błędnie, że jest to numer 2(4).

5 (13). Przez cały czas objętość pisma wynosiła 16 stron, paginowanych u góry.

Dotychczas nie zdołano ustalić nawet w przybliżeniu wysokości nakładów oraz zasięgu kolportażu, a są to zagadnienia o podstawowym znaczeniu przy wyznaczaniu kręgu czytelników „Ziem Zachodnich Rzeczypospolitej”.

Profil periodyka określono w notce redakcyjnej zamieszczonej we wstępie pierwszego numeru. Pisano tam:

Ziemie Zachodnie Polski 3 lata temu zostały «włączone» w organizm Rzeszy. Oddzielono je granicą, która miała stać się przepaścią. A jednak [...] łączność, choć okupiona tyłu ofiarami, nie została zerwana ani na chwilę. Życie tymczasem potoczyło się odmiennie po obu stronach tej «nowej granicy». W rezultacie powstały niemal dwa światy polskie. Często jeden nie dużo wiedział o drugim, stąd rozdziły się fałszywe zdania i sądy. Zadaniem pisma, którego pierwszy numer oddajemy Czytelnikom do rąk, jest mówić Polsce o życiu, zmaganiach i problemach Ziem Zachodnich. Poprzez najcięższy bój, jaki znają nasze dzieje, Polska wraca na zachód, po pełnię swoich ziem macierzystych. Droga ku temu wiedzy przez Ziemie Zachodnie. Meldunki więc z tej pierwszej linii frontu naszej walki muszą być systematyczne i znać je powinien cały Naród⁴.

Każdy numer „Ziem Zachodnich Rzeczypospolitej” składał się z następujących działów: artykuł wstępny; artykuły problemowe lub omówienie informacji dotyczących ziem włączonych do Rzeszy zawartych w wydawnictwach (głównie prasie) hitlerowskich; stała rubryka doniesień pt. „Z pierwszej linii frontu”, oraz zamieszczanego nieregularnie działu „Dokumenty mówią”.

Najwięcej informacji o Pomorzu znalazło się w rubryce „Z pierwszej linii frontu”, którą podzielono, stosując kryterium terytorialne, na: Wielkopolskę, Śląsk⁵, Śląsk Cieszyński, Pomorze, woj. łódzkie oraz okręg ciechanowski⁶. Wiele cennych danych zawierających ocenę przebiegu wydarzeń na Pomorzu znalazło się oprócz tego w artykułach problemowych.

Na podstawie dotychczasowych publikacji nie udało się ustalić pełnego składu komitetu redakcyjnego pisma. Wiadomo jedynie, że „Ziemie Zachodnie Rzeczypospolitej” wydawał zespół ludzi — głównie działacze „Ojczyzny” — którzy zdominowali Sekcję Zachodnią Departamentu Informacji. Na czele tej sekcji stał początkowo Kirył Sosnowski, a następnie od 1942 r. Edmund Męclewski. Ten sam zespół wydawał jeszcze „Biuletyn Zachodni”. Sekcja Zachodnia zaś informowała systematycznie całą prasę podziemną o sytuacji na Ziemiach Zachodnich. Redaktorem czasopisma był m.in. Aleksander Rogalski ps. Remigiusz, który często zamieszczał w piśmie swoje artykuły. Na łamach „Ziem Zachodnich Rze-

⁴ „Ziemie Zachodnie Rzeczypospolitej” (dalej ZZR), nr 1, XI 1942, s. 1.

⁵ Niekiedy w nagłówku podawano „Górny Śląsk”.

⁶ Tak nazywano północne tereny byłego województwa warszawskiego inkorporowane do Rzeszy, z których okupant stworzył tzw. rejencję ciechanowską, wchodzącą w skład Prus Wschodnich.

